

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
nám. Jana Palacha 2
CZ–11638 Praha

V Tubinkách, 7. prosince 2011

Posudek na disertační práci „Vliv německého jazyka na kašubštinu a jeho konfrontace s vlivem polštiny“, předloženou panem Mgr. Vladislavem Knollem

Název předložené disertační práce slibuje popis německého a polského vlivu na kašubštinu, práce však obsahuje mnohem více a fakticky představuje popis historického vývoje kašubského jazyka od období před vznikem spisovného jazyka až do současnosti. Hned úvodem chci říci, že jde o velmi zajímavou, ba dokonce průkopnickou práci, která zasluhuje velkou pochvalu a jednoznačně splňuje všechny požadavky kladené na disertační práci, a proto by měla být bez výhrad přijata. V dalším se chci zabývat jednotlivými kapitolami práce a jejich argumentací a komentovat některé detaily, zčásti i s návrhem, aby byly před publikací textu přepracovány resp. formulovány jinak.

V úvodní kapitole (s. 9–41) autor načrtává, jakým způsobem chce zkoumat vliv německého jazyka na kašubštinu v jeho časové perspektivě a jak ho potom konfrontovat s vlivem polštiny. Začíná analýzou takových kašubských textů, které vznikly v období téměř absolutní dominance němčiny nad kašubštinou a v nichž lze očekávat maximální podíl germanizmů. Korpus této analýzy představuje skupina sbírek nářečních textů, vydaných Bronischem, Lorentzem a jinými na konci 19. a na začátku 20. století. Poté, co je zjištěn podíl německých prvků v kašubštině onoho období, se autor pokouší zjistit a analyzovat kontaktní jevy v literárních a publicistických textech napsaných v kašubštině, a to od prvního kašubského autora Floriana Ceynowy až do současnosti.

Součástí první kapitoly je také přehled sociolingvistického vývoje kašubštiny, jejích hlavních rysů a nářečí a nakonec také německých a polských nářečí Pomoří. Přiznám se, že jsem měl jisté potíže při četbě podkapitoly o hlavních rysech kašubštiny (s. 18–27), protože autor předpokládá u čtenáře příliš mnoho znalostí. Zdá se mi poněkud zvláštní, že se začíná poukazem na seznam nářečních rysů (které se srovnávají s dialektologickým atlasem), aniž by bylo řečeno, o které rysy jde. Z další diskuse se čtenář leccos dozvídá, ale myslím, že by přesto bylo vhodné připojit výčet rysů, například v tabulce. Na podobnou nesnáz jsem narazil také u popisu nářečí. Autor začíná u dvou periferních dialektů, slovinštiny a záborštiny, a až potom mluví o různých návrzích, jak klasifikovat kašubská nářečí. Nepochybuji, že autor přihlíží ke všem důležitým rysům a neopomněl ani jeden z nich, ale myslím, že tuto tematiku lze popsat přehledněji a systematičtěji. – Podobné úpravy bych doporučil při popisu německých a polských nářečí, jenž je však trochu čitelnější, protože autor uvádí tabulky samohlásek německých nářečí a také několika rysů nářečí polských. Uvítal bych však také přehled samotných nářečí, o nichž se mluví v textu.

Druhá kapitola (s. 42–181) shrnuje německé kontaktní jevy v kašubštině kolem roku 1900. Autor začíná přehledem pramenů a literatury a potom popisuje ve dvou dlouhých podkapitolách morfosyntaktické (s. 46–144) a lexikální jevy (s. 145–181). Ve všech případech autor postupuje týmž způsobem. Charakterizuje jev na základě několika případů, vysvětluje, proč konkrétní jev pravděpodobně vznikl jazykovým kontaktem, a uvádí relevantní literaturu. Dále následuje podrobný popis realizace daného jevu v kašubských textech zkoumaného období. Všude přitom autor prokazuje, že zná velmi dobře dosavadní bádání, nejenom české, ale také slavistické a obecnělingvistické – cituje texty téměř ve všech slovanských jazycích, ale také literaturu anglickou, německou, francouzskou, italskou atd.

Dále bych chtěl komentovat několik drobností z druhé kapitoly:

2.2.1.1. *Otázka existence členu v kašubštině*: Autor cituje pouze slavistickou literaturu o vzniku členů. Snad by stálo za to dodat také citáty z obecné lingvistiky, např. z T. Givóna¹.

2.2.1.4. *Neurčitá zájmena*: Tento jev je popsán velmi krátce, myslím, že popis by měl být poněkud podrobnější a měl by také odkázat k lingvistické literatuře o neurčitých zájmenech, jako je např. Haspelmath 2004².

2.2.1.5. *Zvláštnosti deklinace*: Myslím, že název jevu je zavádějící. Nejde přece o to, že by se měnila deklinace, ale o začátek analytických konstrukcí, převzatých z němčiny.

2.2.2.1. *Kašubský slovosled pod německým vlivem*: Překvapilo mě, že autor pracuje s terminologií dudenovské gramatiky, která se ve vědeckých diskusích užívá málokdy. Sám bych dal přednost teorii „topologických polí“³, navržené T. Höhlem, ale samozřejmě je na autorovi, s kterou teorií se rozhodne pracovat. Dále myslím, že by bylo užitečné uvádět u všech dokladů (nebo aspoň u prvních dokladů každého bodu klasifikace) německý překlad, dost by to pomohlo při interpretaci kašubských příkladů.

2.2.2.2. *Rozšíření funkce přechodníku*: Doporučil bych užívání jiného termínu (např. *gerundium*), termín *přechodník* podle mého názoru označuje něco specificky českého a nehodí se pro jev typický také pro jiné slovanské jazyky.

2.2.2.4. *Poznámky k vidu a Aktionsartu*: Místo německého termínu bych užíval tradiční český termín *způsob slovesného děje*.

2.2.2.7. *Užití pasivních forem*: Není mi úplně jasný status těchto zajímavých konstrukcí, v nichž se užívá budoucího času slovesa *běc* ve významu času přítomného. Autor se na straně 98 dvakrát zmiňuje o této konstrukci a cituje výroky Hinzeho, Rudnickeho a Piotrowskeho o ní. Mluví o uzuálním charakteru většiny příkladů, ale ve svých vlastních dokladech uvádí jen jeden příklad s iterativním použitím. Zajímalo by mě, jestli to znamená, že se konstrukce užívá *jenom* uzuálně, nebo se vyskytují také jiné doklady.

2.2.2.8. *Nové perfektum*: Udivuje mě, že autor v této souvislosti cituje mluvnicki Brezy a Tredera, která popisuje novodobou kašubštinu. Dal bych tady přednost jen obecnějším výkladům o perfektu.

2.2.2.9. *Časová souslednost*: Při popisu situace v dnešní němčině bych necitoval z preskriptivní mluvnice, ale ze speciální literatury tématu.

Podkapitolu o německém vlivu v oblasti lexika jsem z počátku četl s jistou skepsí, protože jsem pochyboval, zda je možné pracovat s tak malým korpusem. Autor mě však přesvědčil, že to možné je, ale přivítal bych, kdyby shrnul nejčastější výpůjčky v tabulkách (i s konkrétními čísly). To by umožnilo lepší přehled o jeho výsledcích.

1 Givón, Talmy: *Syntax I*, Amsterdam/Philadelphia 2001. Tam s. 437 násl.

2 Haspelmath, Martin: *Indefinite Pronouns*. Oxford 1997. Tam s. 170 násl.

3 Sr. Wöllstein, Angelika et al.: *Deutsche Satzstruktur*. Tübingen 1997.

Třetí kapitola se zabývá kontaktními jevy v prvních kašubsky psaných textech, tj. v dílech spisovatelů a publicistů Floriana Ceynowy a Hieronyma Derdowského. K této kapitole žádné připomínky nemám, snad jenom to, že je tak krátká, že by snad mohla být včleněna do čtvrté kapitoly (jejíž název by v tom případě musel být modifikován).

Čtvrtá kapitola podává obšrný přehled vývoje spisovné kašubštiny v první polovině 20. století, následující pátá kapitola popisuje vývoj do současnosti. Autor postupuje tak, že na začátku každé podkapitoly charakterizuje autora (nebo skupinu autorů) a jeho (resp. jejich) jazyk a potom systematicky zkoumá kontaktní jevy v textech. Vedle německých vlivů tady už poměrně často hraje roli také vliv polštiny. Přitom se vždycky přihlíží také k nářečí autora a k tomu, jaký vliv má nářečí na jazyk autora. Tímto způsobem vznikají velmi zajímavé a podrobné dějiny spisovného jazyka a je vidět, jak konvergují různé proudy a tendence do poměrně jednotného spisovného jazyka současné doby.

Opět se moje připomínky týkají spíše formy než obsahu. Nevím, jestli je dobré, že v názvech podkapitol figurují hlavně jména spisovatelů – snad by bylo možné zmínit se tam také o dvou hlavních proudech vývoje, totiž těch autorů, kteří jsou blízcí lidovému jazyku a nářečím, a těm, kteří se spíše vzdalují od nářečí. Dále myslím, že výlety do literární vědy, např. na straně 199, kde autor spekuluje o podobnosti kašubského vývoje se slovenským, nebo na straně 224, kde připisuje různým kašubským nářečím různé literární žánry, do lingvistické práce nepatří resp. působí tam nezvykle. Zato bych naopak přivítal přehled jednotlivých autorů v tabulkách nebo v jiném schematickém znázornění.

V závěrečné kapitole autor popisuje tendence kašubštiny po roce 1989 a shrnuje vývoj kontaktních jevů. Vrací se zde ke všem jevům a popisuje jejich osud ve spisovné kašubštině – do jisté míry podává pohled z opačné strany (od jevů k autorům). Práce končí krátkou a zajímavou studií o rychlých sociolingvistických proměnách kašubštiny.

Nakonec se vrátím k tomu, co jsem řekl už úplně na začátku. Jedná se o zajímavou a průkopnickou práci, která značně rozšiřuje naše znalosti o historickém vývoji kašubštiny v souvislosti a pod vlivem dvou velkých sousedních jazyků. Předložená práce ve vynikající míře splňuje všechna kritéria, požadovaná pro disertační práci na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, takže bez výhrad doporučuji Filozofické fakultě její přijetí.

Prof. Dr. Tilman Berger